УДК: 373.2.091.33-027.22:796]:37.013.74](045)

Алла ЗАЛІЗНЯК,
orcid.org/ 0000-0002-5255-385X
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
(Умань, Україна) amz423422@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ АКТИВНОГО ВІДПОЧИНКУ ДОШКІЛЬНИКІВ У РАМКАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ

У статті предметом розгляду є організація активного відпочинку дошкільників у рамках полікультурного виховання. Зазначено, що основою гармонійного розвитку дітей дошкільного віку є повноцінний фізичний розвиток та організація активної рухової діяльності. Метою нашої статті є розкриття особливостей організації активного відпочинку дошкільників у рамках полікультурного виховання. Підкреслено, що в рамках полікультурної освіти виконуються не лише завдання фізичного виховання, а й основні напрямки формування особистості, готової та здатної жити в сучасному для нас суспільстві. Здійснено аналіз наукових джерел, що містять відомості щодо полікультурного виховання. Наголошено, що вищезазначена проблема є необхідною умовою гармонійного розвитку особистості дитини дошкільного віку. Розкрито сутність таких понять, як «полікультурне виховання» та «активний відпочинок». Виокремлено основні завдання полікультурного виховання дошкільників. Акцентовано увагу на те, що полікультурне виховання може інтегрувати у різні види виховання, й зокрема, у фізичне, вагоме місце в якій займають ефективні форми активного відпочинку дітей дошкільного віку, що сприяють підвищенню їхніх функціональних можливостей організму, зміцненню здоров'я, фізичному розвитку, удосконаленню їхніх рухових навичків

та фізичних якостей. В ході організації активного відпочинку дошкільників рекомендовано використовувати різноманітні засоби полікультурного виховання. Також у статті окреслено основні характеристики полікультурного простору та риси полікультурної особистості дошкільника. У підсумку зроблено висновок, що організація активного відпочинку дітей дошкільного віку у рамках полікультурного виховання можлива лише в полікультурному середовищі, яке має бути полікультурним не тільки за своїм складом, а й за сутністю.

Ключові слова: *рухова активність, активний відпочинок, полікультурне виховання, діти дошкільного віку, фізичне виховання.*

Alla ZALIZNYAK
orcid.org/ 0000-0002-5255-385X
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Preschool Education
Uman Pavlo Tychyna Pedagogical University
(Uman, Ukraine) amz423422@gmail.com

PECULIARITIES OF ORGANIZING CHILDREN'S ACTIVE RECREATION WITHIN THE FRAMEWORK OF MULTICULTURAL EDUCATION

The article deals with the organization of active recreation for preschoolers within the framework of multicultural education. Modern scientific sources of the research work are ivestigated. Organizing children's active recreation within the framework of multicultural education is a key component of a child's harmonious development. The problem organizing children's active recreation within the framework of multicultural education is relevant in modern Ukrainian society.

The purpose of our article is to reveal peculiarities of organization children's active recreation within the framework of multicultural education.

To achieve this purpose, a set of methods was used: analysis, synthesis, comparison, systematization, generalization of theoretical material. The research is based on the analysis and synthesis of current pedagogical literature. The study examines the works of differents researchers.

The essence of the following notions as «multicultural education» and active recreation» are distirguisned. The theoretical analysis of literature the pedagogical prominent. Feature outline are cetain that inherent only to multicultural education. The article discusses the effectiveness of multicultural education. Emphasis is placed on the importance of multicultural and physical education. The importance of implementing multicultural education into the educational space is substantiated.

The originality of the research lies in the fact that the article substantiates the essence of multicultural education. The proposed means have significant practical potential and can be used in the multicultural education during active recreation for preschoolers. The research materials can be used in the activities of preschool educators.

The use of means in the multicultural education during active recreation for preschoolers contributes to better of physical development in of preschoolers. We consider it appropriate to recommend using the multicultural education during active recreation for preschoolers**.** Prospects for further research are seen in the study of means the multicultural education during active recreation for preschools.

Key words: *motor activity, active recreation, multicultural education, preschoolers, physical education.*

Постановка проблеми. Основою гармонійного розвитку дітей дошкільного віку є повноцінний фізичний розвиток та організація активної рухової діяльності. Саме в дошкільному віці закладаються основи всебічного розвитку особистості, що сприяє формуванню рухової активності у дошкільному віці, координації рухів, розвитку інтересів до різних видів рухової активної діяльності. Своєчасне та вдале формування рухової функції дошкільників має вагоме значення для повноцінного фізичного розвитку,

поліпшення захисних сил організму, виховання інтересу до рухових умінь, навичок та фізичних якостей (швидкість, спритність, гнучкість, витривалість, сила, окомір, рівновага).

Зазначимо, що рухи є головним проявом життя та потребують енергії. Рухи є необхідними для нормального росту та розвитку дітей дошкільного віку. Підкреслимо, що рухи є не лише способами пересування у повсякденні, а й використовуються для подолання перешкод у природних умовах та спеціально застосовуються для вирішення завдань фізичного виховання у закладі дошкільної освіти.

Під час організації усіх форм активного відпочинку доцільно використовувати різні види рухів, що сприятиме підвищенню функціональних можливостей організму, покращенню працездатності та загартованості дітей дошкільного віку. Організовуючи активний відпочинок дітей дошкільного віку в рамках полікультурної освіти, виконуються не лише завдання фізичного виховання, а й основні напрямки формування особистості, готової й здатної жити в сучасному для нас суспільстві. Дошкільники вчаться володіти почуттям розуміння й поваги до інших культур, уміннями жити в злагоді й спокої з людьми різних національностей, рас, вірувань. У дітей дошкільного віку формується толерантне ставлення до представників різних етносів, розвиваються навички взаємодії в сучасному полікультурному середовищі.

Відтак, вкрай важливим є організація активного відпочинку дошкільників у рамках полікультурного виховання.

Аналіз досліджень. Відповідно до нормативно-правових законів фізичне виховання дошкільників є обов’язковою складовою повноцінного розвитку дітей.

Питання фізичного виховання розкрито в наукових працях Е. Вільчковського, О. Курок,Т. Дмитренко, О. Богініч та інших.

Стан означеної проблеми розкрили також велети педагогічної думки – А. Макаренко , В. Сухомлинський.

Проблемі фізичного виховання дітей дошкільного віку присвячені дослідження, авторами яких є психологи (О. Запорожець та інші), педагоги (А. Макаренко, В. Сухомлинський).

Питання оздоровлення дітей, виховання в них життєрадісності, бадьорості розглядали такі ентузіасти-практики в Украні, як Ю. Петраківська, Н. Красіна, М. Шейко, Н. Промислова, М. Йогансон та інші, які внесли вагомий вклад для розвитку теорії та методики фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Основоположні ідеї теорії полікультурної освіти були висвітлені ще чеським педагогом Я. Коменським, яким було засновано програму універсального виховання, основою якої виступав процес формування вмінь у людини з дитинства жити в злагоді з іншими, виконувати взаємні обов'язки, поважати та любити людей.

Фундаторами полікультурної освіти є американські вчені: Дж. Бенкс, Г. Бейкер, Ж. Гай, К. Кембел, М. Садкер П. Горскі та інші, котрі під полікультурною освітою розуміли освіту, спрямовану на збереження і розвиток усього різноманіття культурних цінностей, норм, зразків і форм діяльності, що існують у суспільстві.

Мета статті: розкрити особливості організації активного відпочинку дошкільників у рамках полікультурного виховання.

Виклад основного матеріалу. Організація активного відпочинку дошкільників у рамках полікультурного виховання – необхідна умова гармонійного розвитку особистості дитини дошкільного віку.

Насамперед розкриємо сутність поняття «полікультурне виховання».

Науковець Олійник М. розкриває сутність поняття «полікультурне виховання» у такій редакції: «процес цілеспрямованого й планомірного формування і розвитку світогляду, переконань і почуттів особистості, що ґрунтуються на визнанні багатоманітності культур, збагачує її почуття, формує особливе ставлення до навколишнього світу й людей у ньому, супроводжується сприйманням та осмисленням життєво важливих парадигм буття, перетворенням зовнішніх культурних смислів у внутрішній морально-етичний

світ» (Олійник, 2010: 50). Дослідник підкреслював, що «полікультурна свідомість формується з самих ранніх років життя людини. Успіх полікультурного виховання в значній мірі залежить від того, чи займаються таким вихованням в дошкільних навчальних закладах» (Олійник, 2010: 53).

Сучасна дослідниця Коваль К. виокремлює поняття «полікультурне виховання» як комплексну систему, «що залежить від учасників процесу, насамперед від батьків-вихователів як реалізаторів, їхніх полікультурних компетентностей та життєвого досвіду взаємодії з представниками інших культур» (Коваль, 2024: 183).

У Законі України « Про дошкільну освіту» зроблено акцент на мові освітнього процесу у сфері дошкільної освіти: «дітям, які належать до корінних народів або національних меншин (спільнот) України, мови яких є офіційними мовами Європейського Союзу, гарантується і забезпечується право на здобуття дошкільної освіти мовою відповідного корінного народу або відповідної національної меншини (спільноти) України поряд із державною мовою в державних і комунальних закладах дошкільної освіти. Право на здобуття дітьми дошкільної освіти мовою корінного народу або національної меншини (спільноти) України реалізується шляхом створення за заявами їхніх батьків окремих груп з провадженням освітнього процесу відповідною мовою поряд із державною мовою і не поширюється на групи з провадженням освітнього процесу державною мовою. Група з провадженням освітнього процесу мовою корінного народу чи національної меншини (спільноти) України поряд з державною мовою створюється відповідно до вимог цього Закону. Дітям, які належать до корінних народів або національних меншин (спільнот) України, гарантується і забезпечується право вивчати мову відповідного корінного народу або національної меншини (спільноти) України в державних, комунальних і корпоративних закладах дошкільної освіти або через національні культурні товариства» (Про дошкільну освіту).

Маємо зазначити, що полікультурне виховання включає опанування різних культур, виховання поваги до представників усіх культур, не звертаючи увагу

на расу, етнічне походження, розвиток толерантності відносно інших суспільств, народів, культур, активну співпрацю з представниками інших народів, культур, етносів при збереженні своєї культурної ідентичності. У процесі полікультурного виховання дошкільники долучаються до етнічної, національної, світової культури. У дітей дошкільного віку формуються уявлення про різноманітність культур та готовність й уміння жити у багатонаціональному середовищі.

У нормативно-правових документах розкрито завдання полікультурного виховання дітей та молоді.

Зазначимо основні завдання полікультурного виховання дітей:

– формування уявлень про різноманіття культур та їх взаємозв'язок;

– усвідомлення важливості культурного різноманіття для самореалізації особистості;

– виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей;

– розвиток умінь і навичок взаємодії носіїв різних культур на основі толерантності та взаєморозуміння

– встановлення позитивних ціннісних установок до представників інших культур.

Підкреслимо, що полікультурне виховання допомагає дітям дошкільного віку, а саме:

– пристосуватися в полікультурному середовищі, де є представники різних національностей,

– вчитись вести міжкультурний діалог,

– пізнавати мовленнєві та культурні аспекти,

– навчитися бути толерантним до інших.

Український науковець Лощенова І. заявила, що полікультурне виховання – це водночас і здобуття знань, і належне виховання (Лощенова, 2004).

Зазначимо, що активний відпочинок в рамках полікультурного виховання передбачає рухову активність.

У Законі України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» у статті 1 поняття «відпочинок» розглядається як «комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, що забезпечують організацію дозвілля дітей, відновлення фізичних і психічних функцій дитячого організму, сприяють розвитку духовності та соціальної активності дітей, що здійснюються в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку протягом відпочинкової зміни» (Про оздоровлення та відпочинок дітей).

Ми вважаємо, що активний відпочинок – це такий вид відпочинку, що сприяє зміцненню здоров'я та передбачає активну рухову діяльність.

Відомі науковці зазначають, що «завдяки достатньому обсягу рухової діяльності діти всіх вікових груп мають добре здоров'я, фізичний розвиток та швидше засвоюють фізичні вправи» (Вільчковський, Курок, 2019: 312).

Вільчковський Е. та Курок О. акцентували увагу на тому, що «рухова активність є природною біологічною потребою дітей, ступінь задоволення якої визначає подальший структурний та функціональний розвиток організму (Вільчковський, Курок, 2019: 311). Вчені підкреслювали, що рухова активність є показником загального благополуччя, що впливає на усі сторони здоров'я: соціальне, психологічне, фізичне Так, соціальне здоров'я впливає на спроможність дитини дошкільного віку спілкуватися зі своїми ровесниками та будувати з ними приязні взаємини. Психологічне здоров'я характеризує індивідуально-психологічні особливості особистості (темперамент, здібності, характер) та окреслює психічні процеси (відчуття, сприймання, пам'ять, уява, мислення) і властивості (збудженість, емоційність, чутливість) дитини дошкільного віку. Фізичне здоров'я розкриває індивідуальні особливості анатомічної будови тіла. Складовими фізичного здоров'я є рівень фізичного розвитку та фізична підготовленість.

Вільчковський Е. та Курок О. підкреслювали, що до найбільш ефективних форм активного відпочинку дітей дошкільного віку належать: «дні здоров'я, фізкультурні свята, розваги, пішохідні переходи» (Вільчковський, Курок, 2001:

168). Такі форми організації активної рухової діяльності сприяють підвищенню функціональних можливостей організму, покращують працездатність та загартованість дітей.

Звернімо увагу на те, що полікультурне виховання може інтегрувати у різні види виховання, й зокрема, у фізичне, вагоме місце в якій займають ефективні форми активного відпочинку дітей дошкільного віку. Означені форми організації активної рухової діяльності сприяють підвищенню функціональних можливостей організму, зміцненню здоров'я, фізичному розвитку дітей, удосконаленню їхніх рухових навичків і фізичних якостей. Підкреслимо, що мета усіх форм активного відпочинку – активна участь усіх дошкільників у запропонованому заході.

Ми не будемо зупинятись на методиці проведення найбільш ефективних форм активного відпочинку (дні здоров'я, фізкультурного свята, розваги тощо) дітей дошкільного віку, а зосередимось на інтеграції полікультурного та фізичного виховання дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти. Під час проведення такої форми активного відпочинку дошкільників, як «День здоров'я» можна давати послухати народні музичні твори, розучити з ними народні прислів'я різних народів світу про здоров'я, а також проводити з дітьми різноманітні рухливі народні ігри.

Під час проведення ефективних форм активного відпочинку (дні здоров'я, фізкультурні свята, розваги тощо) дітей дошкільного віку доцільно використовувати такі засоби полікультурного виховання:

– проведення народних рухливих ігор;

– ознайомлення дітей з народними святами (наприклад святкування Нового року, Різдва, Пасхи у різних країнах світу);

– проведення народних свят (Масляна, Новий рік за народним календарем);

– ознайомлення дітей з піснями, казками, віршами, прислів'ями інших народів світу ;

– виконання народних танців,

– використання іграшок представників культур, що проживають в найближчому соціальному оточенні під час інсценізації казок.

Полікультурність в народних іграх, танцях, у використанні іграшок проявляється в тому, що в них показується багатоманіття культур інших народів, а також у виявленні подібних та відмінних звичаїв, традицій, національних костюмів тощо. Такі засоби полікультурного виховання дітей дошкільного віку сприятимуть вихованню терплячості, делікатності, толерантності, комунікабельності, взаєморозумінню, щирості, відвертості, жвавості, рухливості, здібності відгукуватись на потреби людини та соціуму, поваги до цінностей інших культур, шанобливості, порозумінню між гравцями через присутність персонажів з різних культур, вихованню інтересу до проведення різних форм активного відпочинку та розширенню їхніх знань щодо своєї та інших культур.

Висновки. Таким чином, організація активного відпочинку дітей дошкільного віку у рамках полікультурного виховання можлива лише в полікультурному середовищі, яке має бути полікультурним не тільки за своїм складом, а й за сутністю.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у вивченні народних ігор як ефективного засобу, що сприяє вихованню рис полікультурної особистості дитини дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2019. 428 с.

2. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Фізичне виховання дітей у дошкільному закладі: посібник. Київ, 2001. 216 с.

3. Коваль К. Особливості використання методів полікультурного виховання в дитячих будинках сімейного типу. *Соціальна робота та соціальна освіта.* Умань, 2024. Вип. 1 (12). С. 181-187.

4. Лощенова І. Ф. Полікультурне виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов: дис. … канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2004. 224 с.

5. Олійник М. І. Полікультурне виховання як процес формування етнічної ідентичності та толерантності дітей дошкільного віку. *Вісник прикарпатського університету*. Івано-Франківськ, 2010. Вип. XXXII. С. 49-56.

6. Про дошкільну освіту: Закон України від 01.01.2025 р. № 3788-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text (дата звернення: 07.09.2025).

7. Про оздоровлення та відпочинок дітей: Закон України від 15.11. 2024 р. № 375-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17#Text (дата звернення: 07.09.2025).

REFERENCES

1. Vilchkovskyi E. S., Kurok O. I. (2019). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku. [Theory and methodology of physical education of preschool children]. Sumy, 428 [in Ukrainian].

2. Vilchkovskyi E. S., Kurok O. I. (2001). Fizychne vykhovannia ditei u doshkilnomu zakladi. [The physical education of children in preschool education institution]. Kyiv, 216 [in Ukrainian].

3. Koval K. (2024). Osoblyvosti vykorystannia metodiv polikulturnoho vykhovannia v dytiachykh budynkakh simeinoho typu. [Peculiarities use of methods in the multicultural education in family-type childish]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita, issue* 1 (12), 181– 187 [in Ukrainian].

4. Loshchenova I. F. (2004). Polikulturne vykhovannia maibutnikh uchyteliv u protsesi vyvchennia inozemnykh mov. [The multicultural education of future teachers in the process of learning foreign languages]. dys. …kand. ped. nauk. Kyiv, 224 [in Ukrainian].

5. Oliinyk M. I. (2010). Polikulturne vykhovannia yak protses formuvannia etnichnoi identychnosti ta tolerantnosti ditei doshkilnoho viku. [The multicultural

education as a process of forming ethnic identical and tolerance of in preschoolers]. *Visnyk prykarpatskoho universytetu, issue XXXII. 49-56* [in Ukrainian].

6. Pro doshkilnu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.01.2025 p. № 3788-IX. (2025). [About preschool education: Law of Ukraine]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text [in Ukrainian].

7. Pro ozdorovlennia ta vidpochynok ditei: Zakon Ukrainy vid 15.11. 2024 r. № 375-VI. (2024). [About the improvement and recreation of children: Law of Ukraine]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17#Text [in Ukrainian].